

Kojtzijooni

Tz'ijb'aneel
Sebastián Ixmatá
B'anol achib'al
Mayra Fong Rodríguez

Universidad
Rafael Landívar
Protegiendo la identidad del Quiché

Ejemplar de archivo

Kojtzijooni

Tz'ijb'aneel
Sebastián Ixmatá
B'anol achib'al
Mayra Fong Rodríguez

La elaboración e impresión del presente libro fue posible gracias al apoyo financiero del Fondo de Desarrollo Indígena Guatemalteco -FODIGUA-.

Molib'al tziiij/Colección:	Ruwujal tijooneem/Materiales Educativos, No. 208
Rucholajiiil/Serie:	Tz'utujiil, No. 12
Rumokib'aliil/Área:	Solooj nuk'uuj rixiin b'anib'aliil/Estudios Sociales, No. 5
Mokib'aliil/Directora de la colección:	Lucía Verdugo de Lima
Tz'ijb'aneel/Autor:	Sebastián Ixmatá
B'anol achib'al/Ilustradora:	Mayra Fong Rodríguez
Nuk'ul rujikaal/Diagramador:	Carlos R. Figueroa
Nuk'ul tziiij/Revisor:	Ajpub' Pablo García

Lic. Gonzalo de Villa, sj
Rector
Licda. Guillermina Herrera Peña
Vicerrectora General
Dr. René Poitevin
Vicerrector Académico
Dr. Hugo Beteta
Vicerrector Administrativo
Lic. Luis Quan
Secretario General

Ookeem

Ja winaqii' toq xkeetz'et chi xa nimestaxi ja
naquun, xkiwinaqirisaaj rutz'ijb'axiik ja
kitzijob'al. Ja ri' xkimajb'eej to ruk'oliik
ronojeel ja b'itajinaq b'anitajinaq pa taq
tinaamit.

Ja jun ti wuuj ri'; k'iy ja naquun ruk'oloon rixiin
ojeer owi k'a nb'i'xi k'a nb'anitaj na kaamiik chi
paam ja tz'utujiil tinaamit.

Toq k'a maja'n tanik'ooj, tacholo' k'a juutz'iit
naq ruk'aan naach'ob' atat, k'ajk'a ri' xtasik'iij.

B'IIX

JA RI OQ AJ TZ'UTUJIIL

Kani' nuub'an ja ti tz'unun,
ruya'aal taq kotz'i'j nutzuqub'eej rii';
ja ri oq Aj Tz'utujiil noqb'ixaani, noqk'oyiini,
nqapajch'uj nqanawaliij tziiij, noqpixab'aani
utz k'a ki'kotemaal ja qak'asaleemaal. Qatz'eta' na pe'...

- Tab'ana' jun ti b'iix, ja ri awojtaq pa qatzijob'al.
- Tacholo' naq chi k'oyiineem tziijaal qas awak'axaan.
- Ronojeel ja nak'axaaj pa jaay, čnaq qas nel aak'u'x chi riij?

QOB'IXAANI

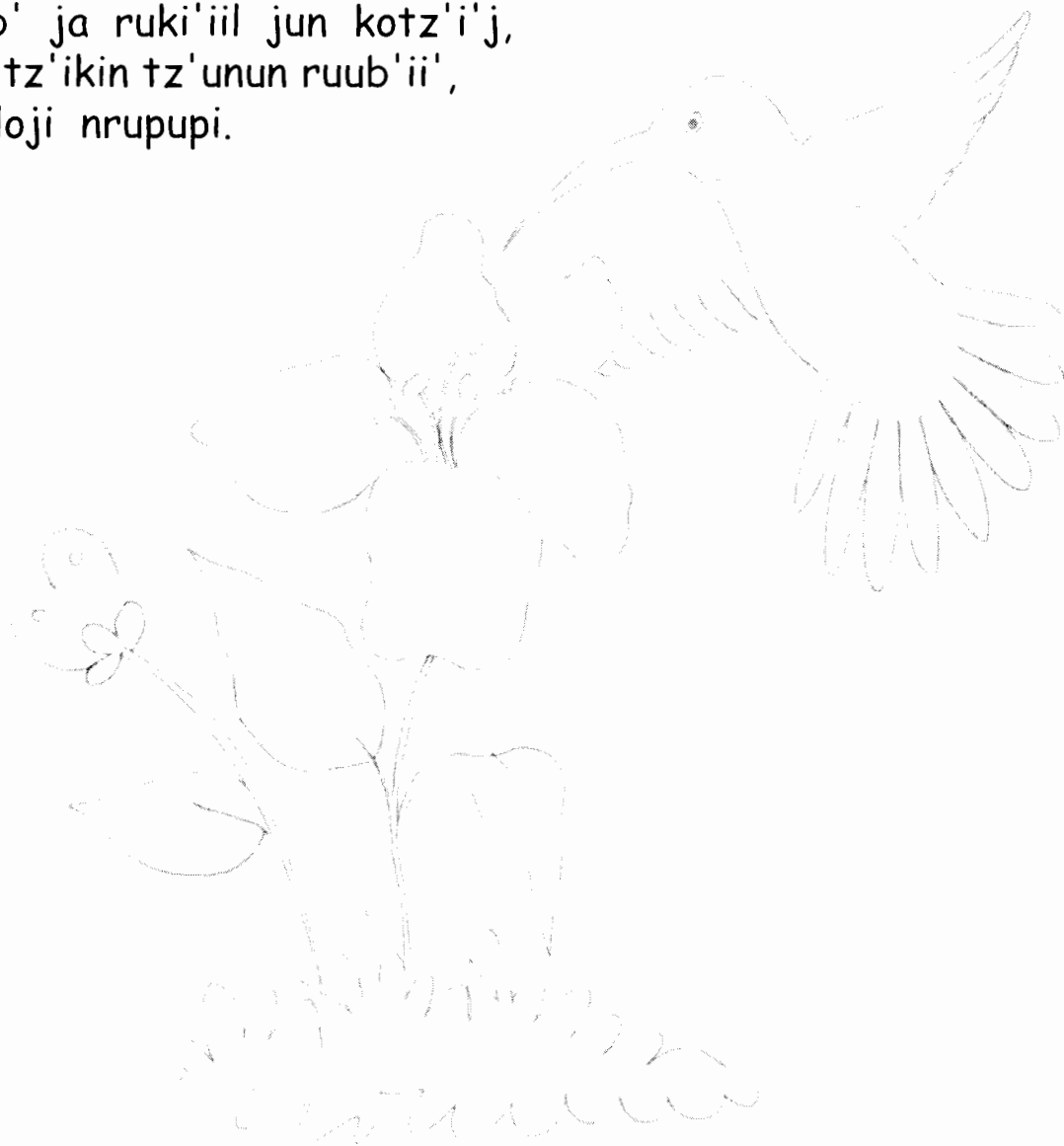
Ruuqul

Ja ri ojoj oq Aj Tz'utujiil,
qas oq looq'oon rumaal ja ri Ajaaw;
jun nimalaj ya' noqrutzuqub'eej,
ja qas nk'a'k'ot juuyu' chi ruuchii'.

- Tacholo' na k'a, ee chi na taq ja rutinamitaal ja tz'utujiil uleew.
¿Naq qas nuuya' chi qe ja Nimalaj ya' k'in ja juuyu' k'o chi ruuchii'?
- ¿Naq kitararib'een to ja ri ula' taq winaq ja qas neepe waawee'?
- ¿Naq nk'atziini ngaab'an chi ma titz'i'loxi ja Nimaya'?

Jun ti tz'ikin, qas ntz'initz'ot ti riij
 nuutz'ub' ja ruki'iil jun kotz'i'j,
 jaari' ti tz'ikin tz'unun ruub'ii',
 qas nyoloji nrupupi.

¿La awojtaq ruuwach ja ti tz'ikin tz'unun ruub'ii', jani'?
 ¿Naq chi re k'a ri' xa ti no'y ja tz'unun, qas yuquyik ruutzoop,
 qas ntz'intz'ot riij k'in maxko' nrupup'i?
 ¿Ee chi naataq chik juulee' ja chikop ee keeri' jutz'iit?
 ¿Naq chik juulee' chikop ruya'aal kotz'i'j nkitzuqb'eej kii'?

Kojsamaj k'a,
 qas qapaqaj qii',
 qanimarisaaj ja qana'ooj,
 qato'o' qii' chi rub'aniik utziil.

- Qacholo' naq nkich'akab'eej keewaay ja qate'e' qatata'.
- Qamolo' ruuchii' ronojeel ja nkich'ekab'eej chik julee winaq.
 ¿Naq naach'ob' atat naab'an toq xkatri'jixi?
- Tacholo' naq nk'atziini naab'an kaamiik.

JA NUTATA' JUN NIMALAJ AJCHENOLA'

Jun ti alaa' qas numaayiiij ja rutata'
toq nmelooj to pa chenooj cha',
ntiil ook ruk'iin chi runa'iik ja ruxulaa' q'aayiiis chi riij,
rumaal k'aari' xuwinagirisaaaj ja jun ti b'iix ri':

¿Naq nuk'utub'eej rusamaaj ja ri aatee' atata' chi aawach?
¿Naq qas nuub'an ja ri aatee' atata' chi re ja rusamaaj?
¿La nawajo' atat ja ta ari' asamaaj toq xkatri'jixi?
- Tacholo' na k'a naq ruuwach saamaaj qas nb'anitaji ja chi
juuyu'.

JA NUTATA' SAMAJEEL AACHI

Ja nutata' samajeel aachi,
nuutik ronojeel ruuwach ixiim,
nuutik nimajal, nuutik ko'l ruuk'u'x ja nutata' nb'e
pa rusamaaj chi ajniim.

¿Jaru' ruuwach ixiim awojtaq atat?
¿Jani' taq chi jujunal?
¿B'aar ntiik wi chi jujunal?
¿Naq nib'aan chi rutikiik?

Ja nutata' nxub'aani
toq nuutik ja ri aweex chi juuyu',
nuuk'am to richaaj, nuuk'am to ruusii'.
Ja nuutee' ja ni' la nki'koti.

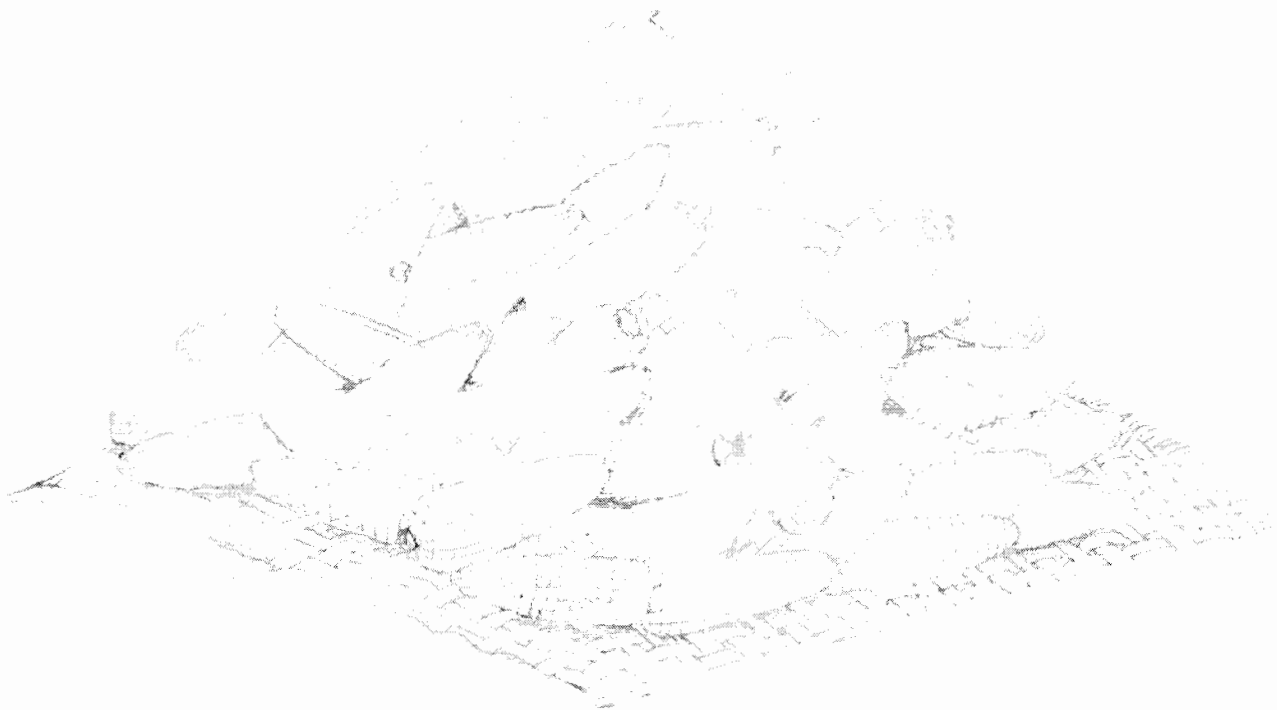

- Taxub'aaj na k'a jun ti b'iix, ja ri awojtaq ruuqul.
 - Tawinaqarisaaj chik juun "Tikooj Aweex" ruub'ii'.
 - Taq'omaaj jun ti taa', rijqaan to ruusii' k'in ruya'oon to richaaj pa ruuwi' ja ruusii'.
- ¿Naq chi re naach'ob' atat nki'koti ja ruutee' ja ri ak'aal?

Ja nutata' nuutik saqk'im chi ruuchii' ya',
nuutik kuxajal Xe' kruus
nuutik saq ixiiim, nuutik ja raxwaach
nuutik q'anajal chi juuyu'.

Ja nutata' nxub'aani...

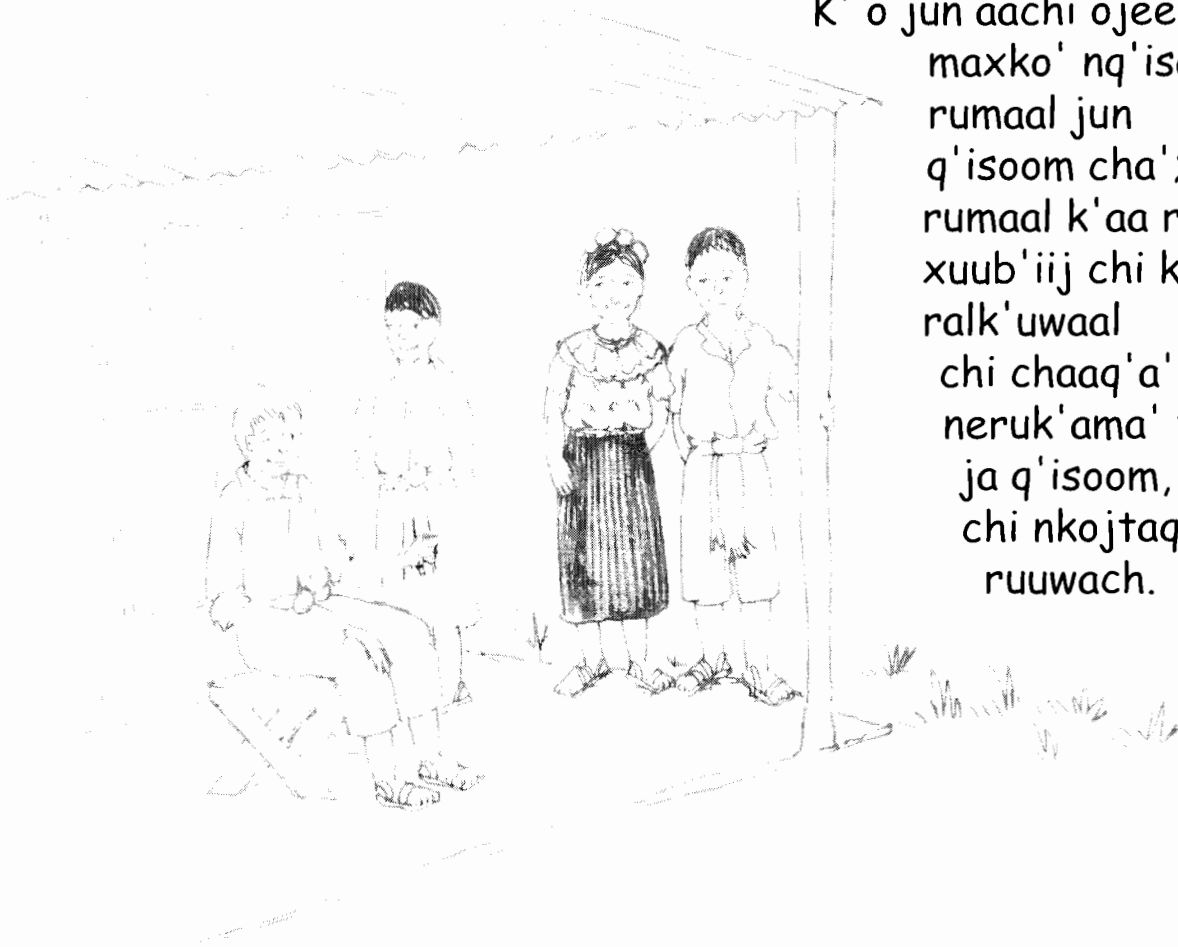
Par Chavajay, David

¿B'aar qas ntiik wi saqk'im chi ruuchii' taq ya', awojtaq atat?
¿Naq iik' ntijki ja saqk'im k'in chi jaru' iik' nq'anar wi'?
¿La najt owi naqaaj k'a ri' ja Xe' kruus?
¿Jani' way nel rumaal ja ri ixiiim raxwaach?

K'OYINEEM TZIJ

JUN CHAPOL Q'ISOOM, XA AA RI JAA' XCH'APITAJI

K' o jun aachi ojeer
maxko' nq'isax
rumaal jun
q'isoom cha';
rumaal k'aa ri'
xub'iij chi ke ja
ralk'uwaal
chi chaaq'a'
neruk'ama' to
ja q'isoom,
chi nkojtaqii
ruuwach.

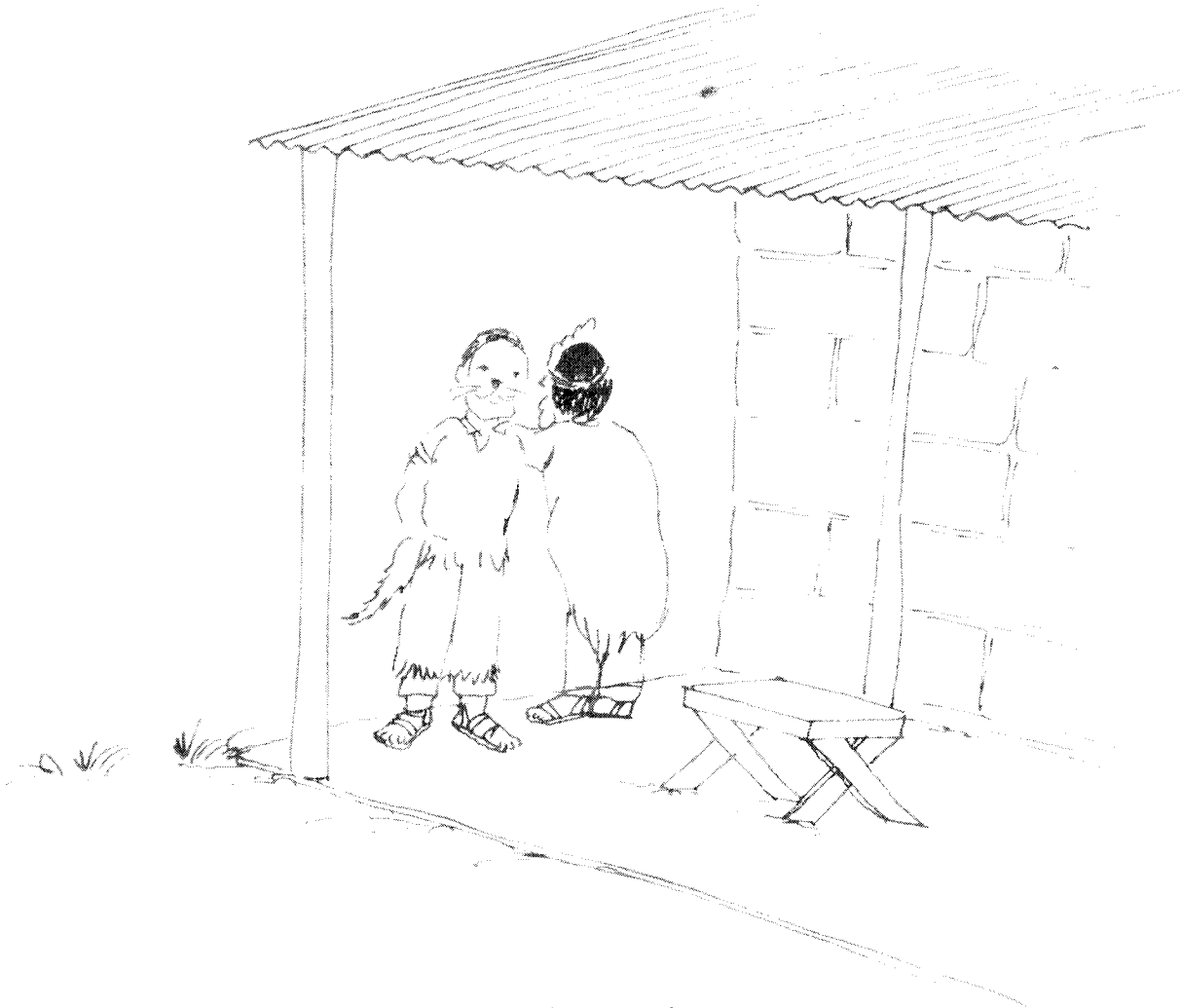
- Qacholo' na k'a naq qak'axan chi kiiij ja q'isoomaa'.
- ¿Ee jani' taq k'a ri' ja q'isoomaa'?
- ¿Naq nab'an k'a ri' xtib'i'x ta chi awe chi kaamiik neqaj jun q'isoom chi awoochooch?
- ¿Naq kisamaaj naach'ob' atat ja q'isoomaa'?

Toq xok aaq'a', xuupo' eel ruuwach:
 xuukoj eel jun k'ooj, xuchojmiiij eel rii'
 k'in xb'e chi rukanoxiik ja q'isoom.
 Toq xriili, xuq'ijla',
 xrak'axaaj chi re b'aar neq'isaan wi'.
 Xuub'iij chi re chi ja ri jaa' juun wi' neq'isaan wi',
 xaxa nraajo' nrachb'ilaj eel.

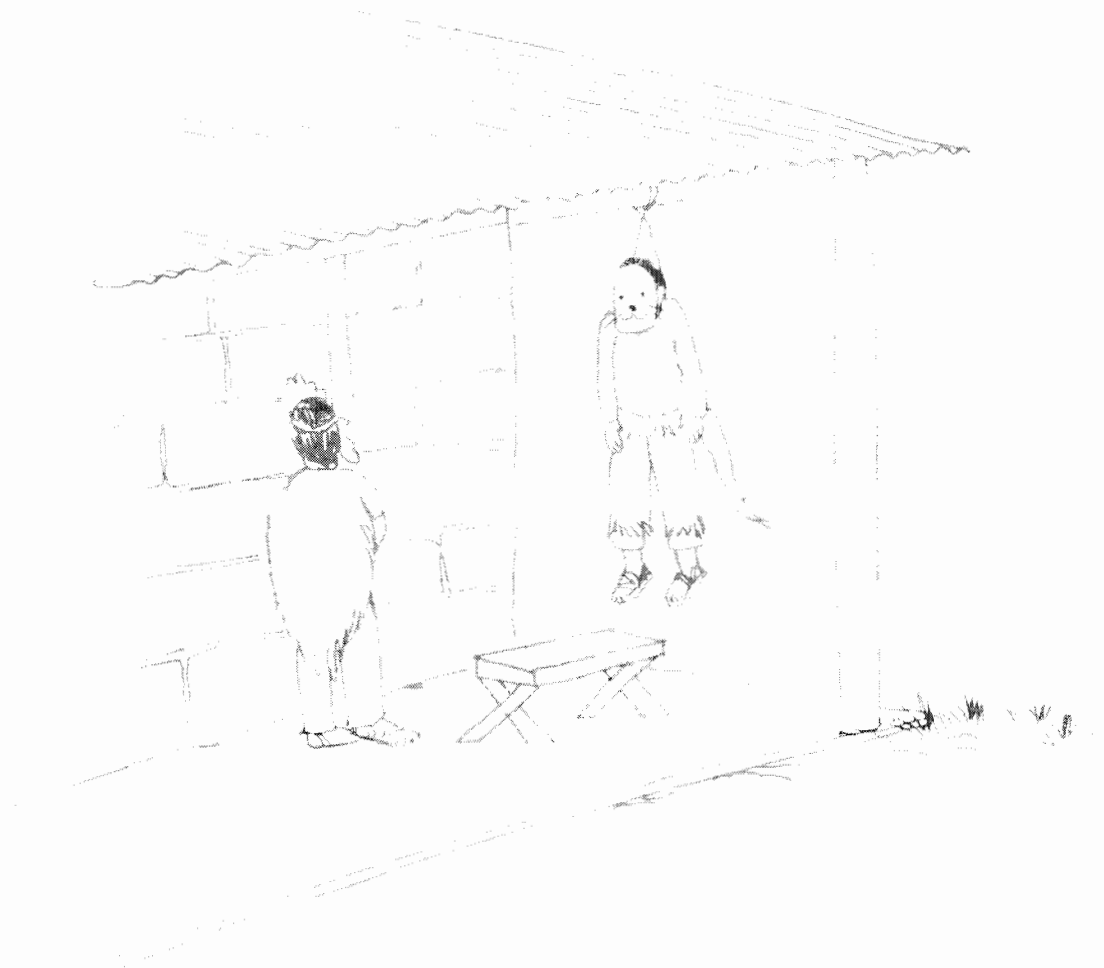
¿Jani' k'a xuub'an eel ari' ja ri aachi chi ruchomixiik rii'?
 ¿Naq nuub'an kaari' chi rukanoxiik ja qas q'isoom?
 ¿Atat ta ja ri at q'isoom, naq ta k'a xaab'iij ari chi re ja ri aachi?
 ¿Jani' k'aari' xkeeb'an toq xkeek'am eel kii'?

Keeri' xkeeb'an, juun wi' xe'eq'isaan kaan wi' najb'eey.
Toq xemelooj to, xeeb'e ruk'iin ja rupo'oon rii' chi q'isoom.
Toq xe'eqaaji, xuub'iij chi re ja qas q'isoom:
- nb'enutz'eta' kaan na jaawi xewari ja rajaaw jaay,
chi xa ja ri jaa' rajaaw jaay.

¿Jaani' xekib'ana' kaan ari' chi q'ijsaaneem?
¿B'aar ne'eetz'eat kaan wi' k'a ri' ja rajaaw jaay?
¿Naq chi re k'a ri' nekowiini ne'ok pa jaay?
¿Ee chinataq k'a ja ri ee k'o kaan pa jaay?

Xuuk'aq q'anojoj rii' chi riij teem,
 k'aari' qas tanato'i xqaaj pa jaay.
 Qas pan ejqaal xuub'iiij chi ke ja ralk'uwaal chi tikichomiiij kii'
 chi ruk'uliik ja q'isoom chi kolo'.
 Toq k'aari' xel to chi rub'i'xiik chi re ja qas q'isoom chi xa
 jalaal maja'n keewari ja rajaaw jaay.

¿Naq chi re k'aa ri' chi riij teem xuuk'aq q'anojoj wi rii'?
 ¿Naq chi re k'aa ri' qas tanto'i xqaj pa jaay?
 ¿Naq la k'a kib'anoon ari' ja ralk'uwaal ja ri aachi toq xqa'ji?
 ¿Jani' la k'a rub'anoon kaan ari' chi ayib'eeneem ja qas q'isoom?

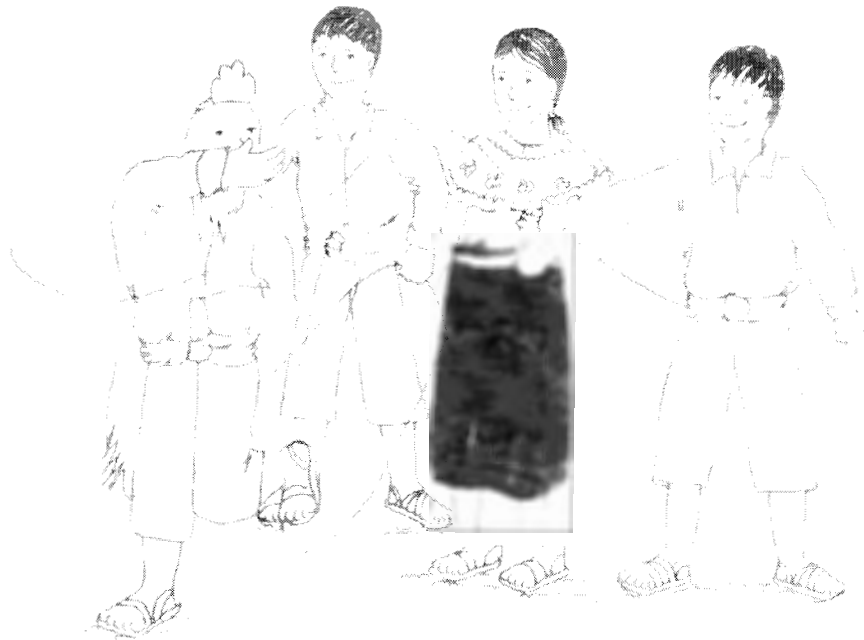
Xqa'j chik juutiij pa jaay chi rub'ixiik chi ke ja ralk'uwaal
chi ja pa roxmuul nooki ja qas q'isoom.
Qas k'a xel to chik ja toq xuna'taj chi re
chi ma tikeech'ay ta ja q'isoom, xa tikixima',
cheewi' toq xok chik juutiij pa jaay.

¿Naq xkeeb'an k'aa ri' ja ri alk'uwalaxelaa' toq xel to ja kitata'?
¿Naq k'a ma xuuch'ob' ta ja ri aachi toq xok chik juutiij pa jaay?

Toq xqa'ji, xchapataj ruch'ayiiik kumaal ja ralkuwaal,
 rumaal ja ma kojtaq ta chi xa kitata'
 xok chik juutiiij pa jaay.
 Ja k'a ti aachi xuumaj raqooj ruuchii':

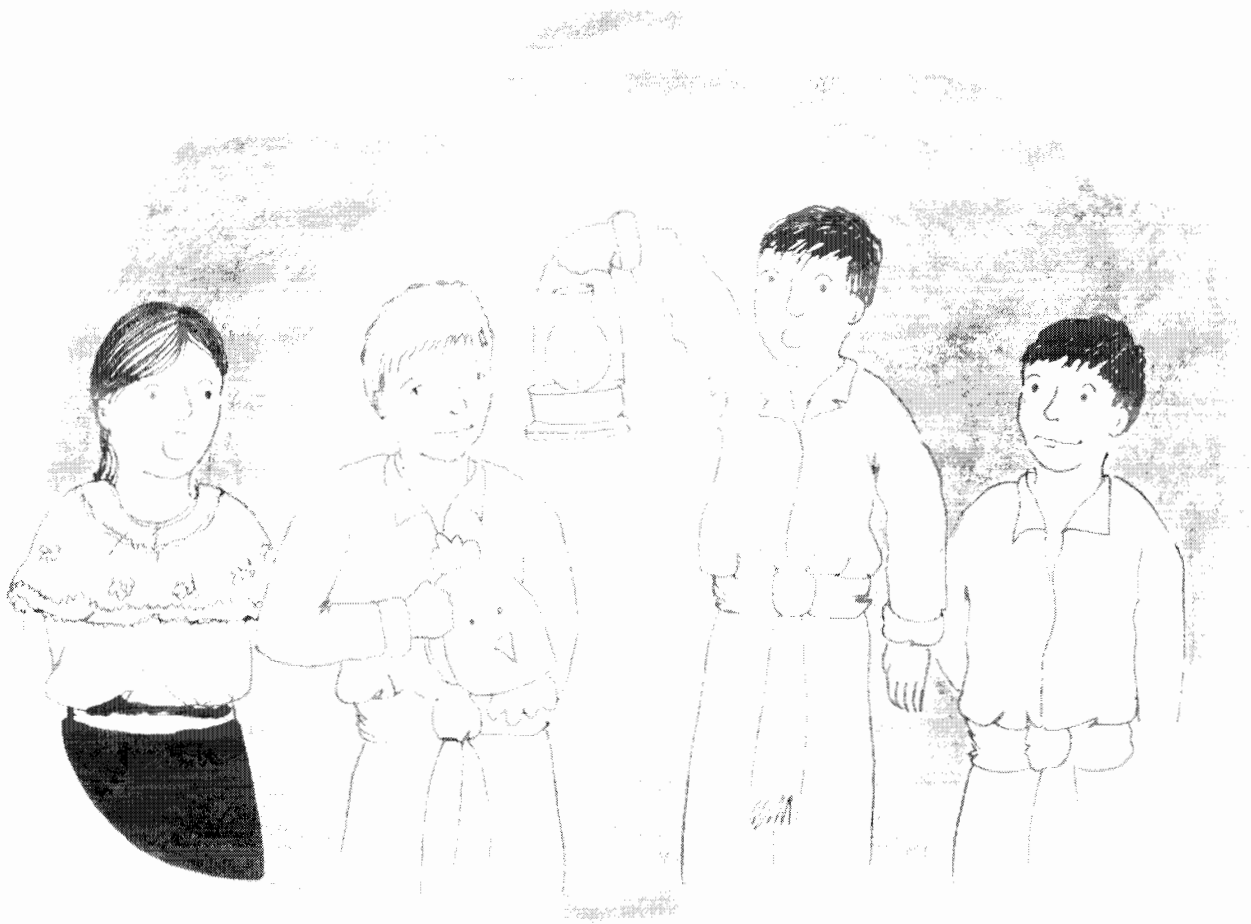
iWalk'uwaal ma kineech'ay ta!
 iXa inin, xa inin, ma kineech'ay ta! - ne'e cha'.

¿Naq xb'aan k'a chi ruch'aayiiik ari' ja ri aachi?
 ¿Naq xuuch'ob' k'a ri' ja qas q'isoom?
 ¿Ja chi ruuk'ab' q'iiij, naq xuub'an k'a ri' ja ti taa'?.
 ¿Xb'e chik nak'a ri' ja qas q'isoom chi q'ijsaaneem?

Toq xkeetzij q'aaq' ja ruk'ajool, q'anij qatziiij wi',
chi xa kitata' ja nkeech'ay...
ja k'a q'isoom, maxko' nuub'an xb'e.

IXtzuri chi qa keeri'!

¿Naq xkeeb'iij k'a ri' ja ri alk'uwalaxeel toq xkeetz'et ja
kitata'?
¿Ja wi xta atat ja ri at kitata', naq ta k'a xaab'iij ari' chi ke?

K'AAK'A CHIKOP

Xuub'an juutii, xwinaqarisax jun chikop cha',
xk'aam jun ak' k'in xtuun ruk'iin jun siya cha',
ja k'a k'aak'a chikop xalaxi...
- Kikirimiyaw - ne'e ja toq nooq'i cha'.

¿La k'oli ak'axaan atat chi netuuni, kaani' rub'ajnik
chee'?

¿Naq chi re naach'ob' atat?

B'ANATAJINAQ OJEER

JA TI RAAL UTIIW XMELOJI

Ja ri ojeer xk'eje' jun taa' Xuwaan
Roqchee' ruub'ii.

Xuub'an k'a juutii'j xb'e pa
sii' cha'.

Qas choyoj chee'
nuub'an toq chaqa
k'ee xeeqaaj jun ti
chikop ruk'iin kani' ti
tz'i' cha', qas
nsaqasot chi riij; ti
raal utiiw eeq cha'.

¿Qak'axaaj na k'a ja wi ma ee k'o ta riij rumaan ja taa' Xuwaan
Roqchee' chi qakojol?

¿Ee jaani' taq k'aari' ja ri utiwaa'?

¿Jani' k'a ri' ne'ooq'i?

¿La awojtaq jun choloon tzii'j chi riij ja ri utiiw?

Xk'eje' ruk'iin k'in q'anij ma xb'e chik ta cha',
 rumaal k'aari' xuuk'am eel chi roochooch.
 Toq xok aaq'a', xuuya' qaaj pa jun kaxoon
 k'in xeewari konojeel cha'.

¿Naq xuub'an eel k'a ri' ja ti taa' chi ruk'amariik ja raal utiiw?
 ¿Naq ta k'a xtzuqub'ex ari' ja ti raal utiiw?
 ¿Ja xta xk'eje' na pa tinaamit ja ti utiiw, naq ta k'a xuub'an
 ari'?

Qas pa nik'aj aaq'a' xuk'axaaj
 chi naq la' ntanalo'j chi jaay cha'.
 Toq xuujaj ja ruka'yib'aal roochooch,
 ee k'o la ka'winaq utiiw xkisutij kii' chi riij ja kaxoon,
 k'ajk'aa ri' xkeemaaj rusiliik k'in xkipasak'ayiiij cha',
 ja k'a ti chikop, xerutararib'eej eel cha',
 keeri' xuub'an xmelooj chik juutiiij pa k'iche'laaj.

¿Naq xkinab'eej k'aari' ja ri utiwaa' b'aar k'o wi ja ti alaj utiiw?
 ¿Jani' k'a xkeeb'an ari' toq xkeemol eel kii'?
 ¿Naq ta k'a xkeeb'an ari' xekeek'ul ta juulee' tz'i' pa b'eey?
 ¿Naq xb'ix k'a ri chi ke ja ri alaj taq utiiw kumaal ja ri'jaa'?

ELISAB'AL TAQ NA'OOJ

JA RI ELAQ', Q'OLOJ RII'IIL
RUK'AMOON TO

Toq nawelaq' aaj jun naquun
Q'ani j tawojtaqii j chi q'oloj awii'
naab'an;
ruuk'u'x aaq'a' naaya' kaan.

Nwelaq' aj na jun
ketzaal puwoq, ma
katche' ta k'a.

Nq'ol na jun ketzaal wii' ma
katche'e toq natalaq'i.

¿Naq awak' axan atat pa jaay chi riij ja ri alaq'?

¿La utz naatz'et xtilaq' ax ta jun anaquun ja qas nk'a'tziin chi awe?

¿Naq nb'aan chi ke ja ne'elaq'i?

AWIK'IIN TIKAM QAAJ WI' JA TZIIJ

Ee k'oli ja winaq mololoon taq tziiq qas nkeeb'an,
ja ma k'o ta ki'kotemaal nuuya'.
Utz k'a ma katok atat chi paam,
Ma takamuluj taroxmuluj ta:
"Awik'iin tikam qaaj wi' ja tziiq"

¿Naq k'a mololoon taq tziiq chi awach atat?
¿Naq naach'ak chi riij ja naab'an mololoon taq tziiq?
¿Naq nuub'an ja wi ma taka'muluuj ja mololoon taq tziiq?
¿Naq k'a tib'iij ari' jaari': "Awik'iin tikam qaaj wi' ja tziiq"?

NAXA TIKA'MULUX PIIQ

K'o jun nimalaj b'iyoom ojeer,
lawalo' nuub'an chi ke meb'a'ii' cha'.
Toq k'a xri'jixi, xyawaji k'in xchuwiini,
ronojeel ja rub'iyomaal ma xkowiin ta xraq'omaaj cha'.
Q'anij majuun xkoch'o rilixiik
cheewi' xa ruuyoon k'in lawalo' xuk'isib'eej.

¿Naq chi aawach atat ja jun b'iyoom?
¿La xa ruuyoon ja me'b'a'iil nik'a'tziini?
¿La b'iyoomaal owi k'asalemaal nawaajo', xkat che'x ta, naq
naacha' ari' chi re?
¿Naq qas awojtaq atat chi riij ja b'iyoomaal?

Ja k'a ri ojeer, piiq nkeekoj ja winaq toq ne'ech'uke' kaan,
xa xa toq nkimesataj kaan ja keepiiq,
nkika'muluj kaan ja k'ol ook chi kina'qaaj.
Ja k'a ri' kik'amab'een kaan tziiij ja qati't qamama' cha':
- Looq' qana'a' qii',
Q'anij majun winaq ma ki ta k'o rusaamaaj,
noqk'a'tziini qonojeel...

¿Naq nok wi' ja piiq chi awoochooch?
¿La awojtaq atat chi k'o piiq nkisub'eej pa keejeey ja winaqii'
ojeer?
¿Naq nuuk'ut chi qaawach ja jun ti tziiij ri'?

NAXA TIK'IIS YA' PA B'OJO'Y

Ja ri ojeer pa taq b'oyo'y nk'ool wi' ja ya'
nkooj pa jaay.

Ronojel q'iiij nnojisaxi, rumaak
ja xa nk'iisi.

Cheewi' k'amab'een tziiij
ruk'iin meb'a'iil toq nb'i'xi:

"Naxa tik'iis ya' pa b'oyo'y"
k'ajaa' ta k'a meb'a'iil
ma ki ta nk'isi;
looq' k'a qana'aa'.

¿B'aar nk'ool wi' ja ya' kaamiik,
ja nkooj pa taq jaay?

¿Naq k'a nuub'an ari' ma ki ta
k'o jun q'iiij ya?

¿Naq chi naquunaal
nk'a'tziini chi nqaloq'oq'oj na?

¿Awojtaq chi k'o rajilaal ronojeel ja naquun, kani' rub'ajnik ya'
k'in q'aaq'...?

¿La looq' naana' atat?

NAJT KATKA'YI

Toq naq naab'an,
tach'ob'o' qaaj chi k'o na rutojb'aliil,
chee wi':
Qas utz tab'ana' chi re.

¿Naq nel aak'ux chi riij ja qas ne'aab'an atat?
¿La k'oli naach'ak chi riij toq naab'an?
¿La utz naab'an chi re?

JA NAATIK, JA ARI' NAACH'UP NA RUUWACH

Ja wi utziil naatik, utziil nawachiij
ja k'a wi ritzelaal naab'an,
ruk'ayewaal k'a tawayib'eej.

¿La k'o jun winaq, ixiim nuutik k'in kinaq' nuuq'ol ruuwach
nraajo', ak'axaan atat?
¿Naq nawajo' atat natok wi' toq xkatri'jixi?
¿Naq k'a nik'a'tziini naab'an opoon kaamiik?

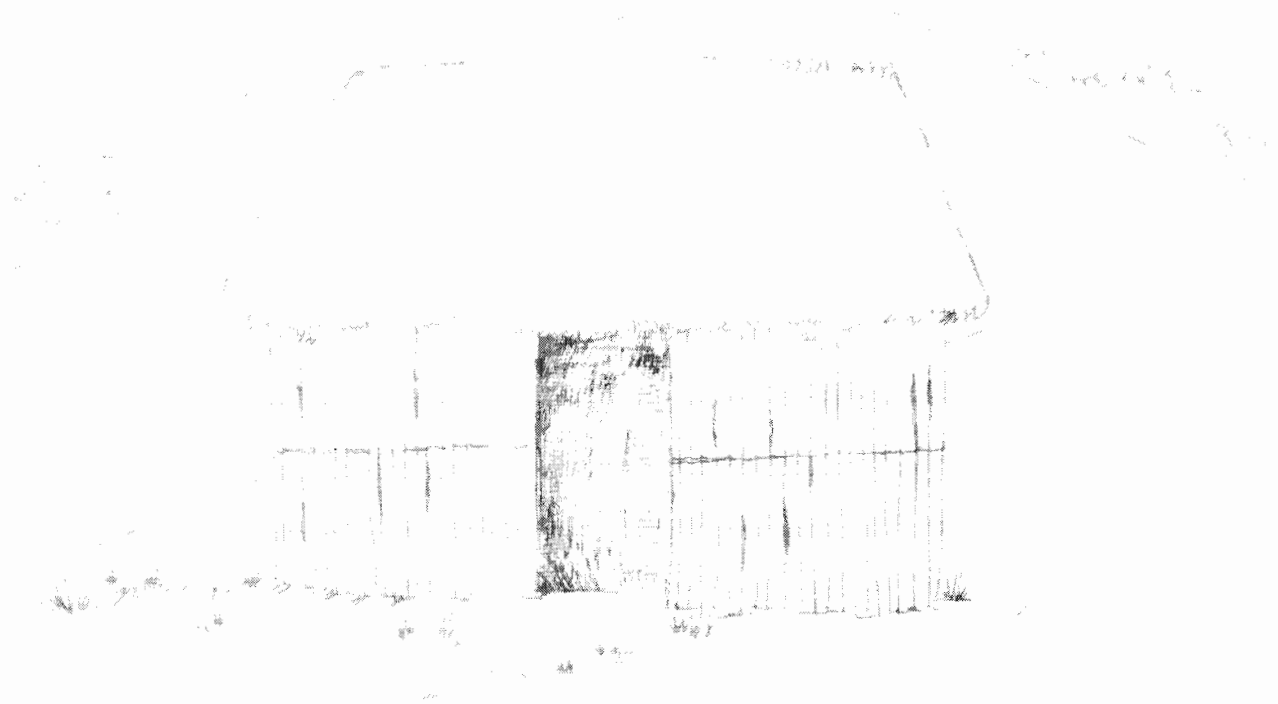
SAKIN RUUWACH TZIIJ

tawila' naq k'a...

Ja chi k'o rixikin ma tik'axaaj,
ja chi k'o ruuwi', ma tuuch'ob',
ja chi k'o ruuchii', ma tiwa'i,
ja chi k'o ragan, ma tib'ijni.

Chi ma tuusil rii', natruub'otz chi ruuwach:
q'iiij, jab', xokomeel k'in teew.

¿...Naq k'aari'?

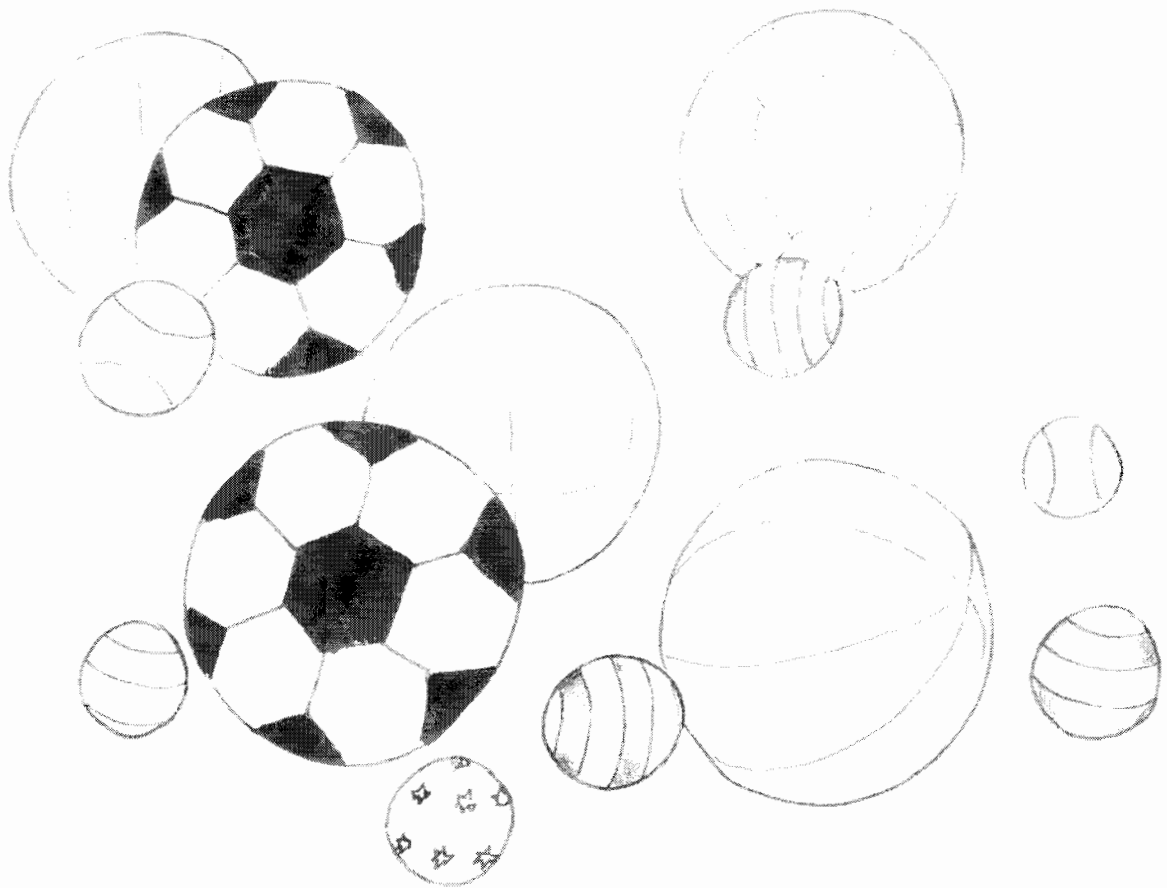

¿Naq chik juulee' naquun k'o rixikin k'in ma tikik'axaaj?
¿Naq chik juulee' naquun k'o ragan k'in ma keb'ijni?
¿Naq qas nok wi' ja wi'aaj chi ke chik juulee' naquun?

Tawila' naq k'a...

Ja chi ma k'o ta raqan, maxko' nk'aqk'a' rii',
Ja chi ma k'o ta ruuxiik', maxko' nb'e chi kaaj,
Ja chi ma k'o ta nelisax chi re, qas nmaaj rii'iil chi riij,
Ja chi maxko' nejtz'aani, q'anij majun ya' nel chi riij.

¿...Naq k'aari'?

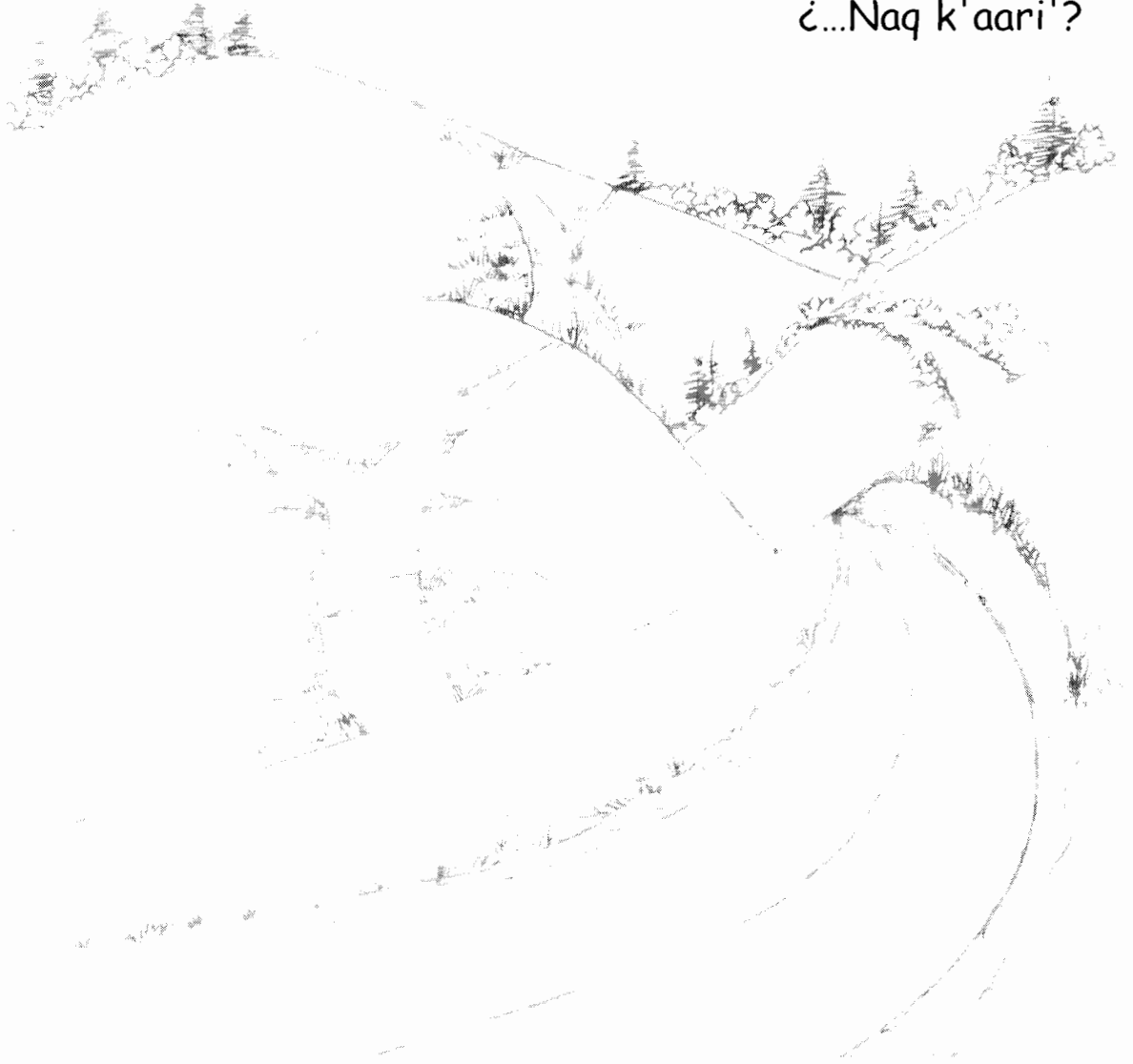
¿Naq k'a ja k'aqayo'm rii'iil?

¿Naq k'a ja majooj rii'iil?

Tawila' naq k'a...

Ja chi ma tuusil rii', ronojeel noqruuk'am eel wi'.

¿...Naq k'aari'?

¿Jani' rukojol ja ri ajtijaal ruuk'in awoochooch?

¿Jani' ruuwach ja b'eey ja nb'e chik pa juulee' tinaamit?

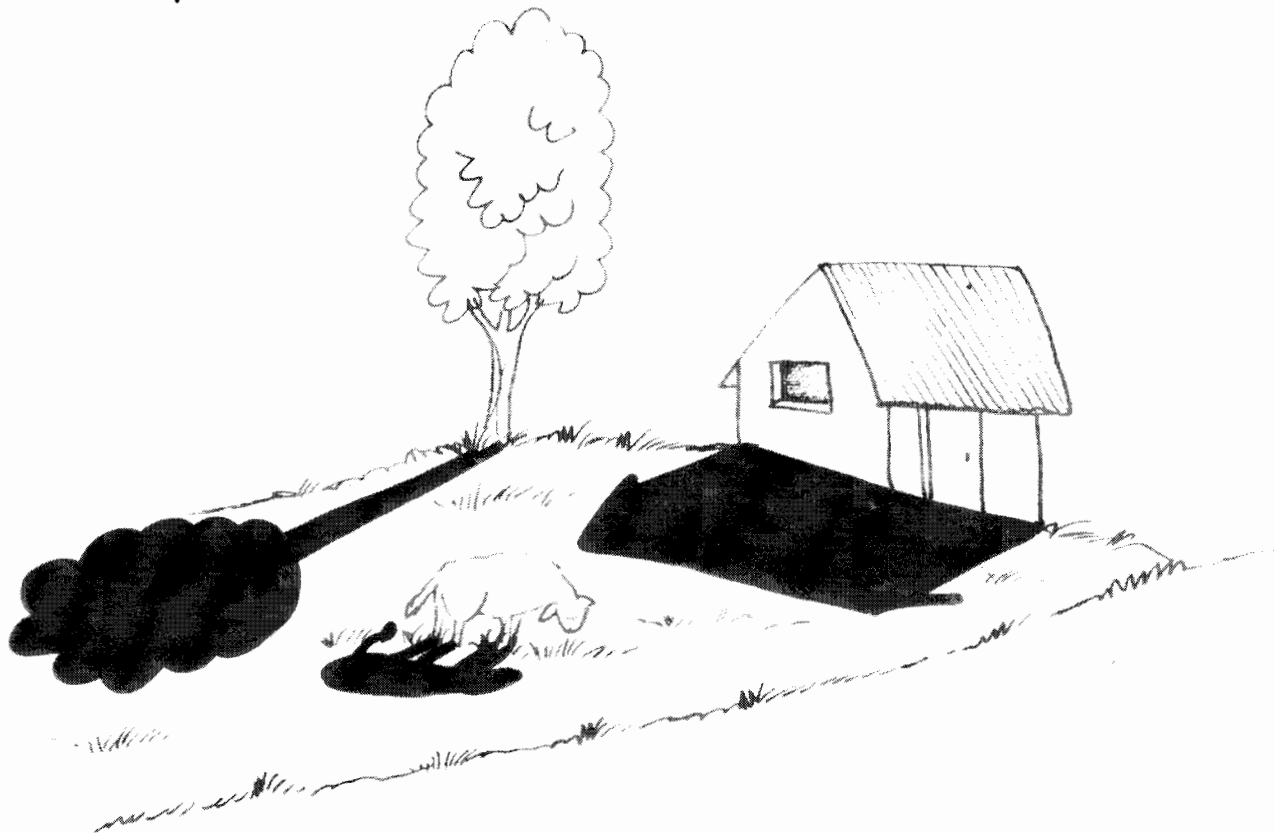
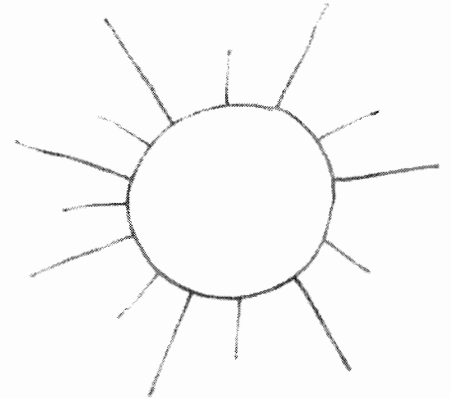
¿Naq k'a ja jun solob'al b'eey owi ramab'al beey?

¿La nkowiini nqa'x jun b'ijneel ch'ijch' chi ruuwaach jun solob'al b'eey, naq chi re?

Tawila' naq k'a...

Ja chi q'iiij qas nraajo'
k'in ronojeel ja naquun nch'a'aani,
toq neriili nrawaaj rii' chi keewach.

¿...Naq k'aari'?

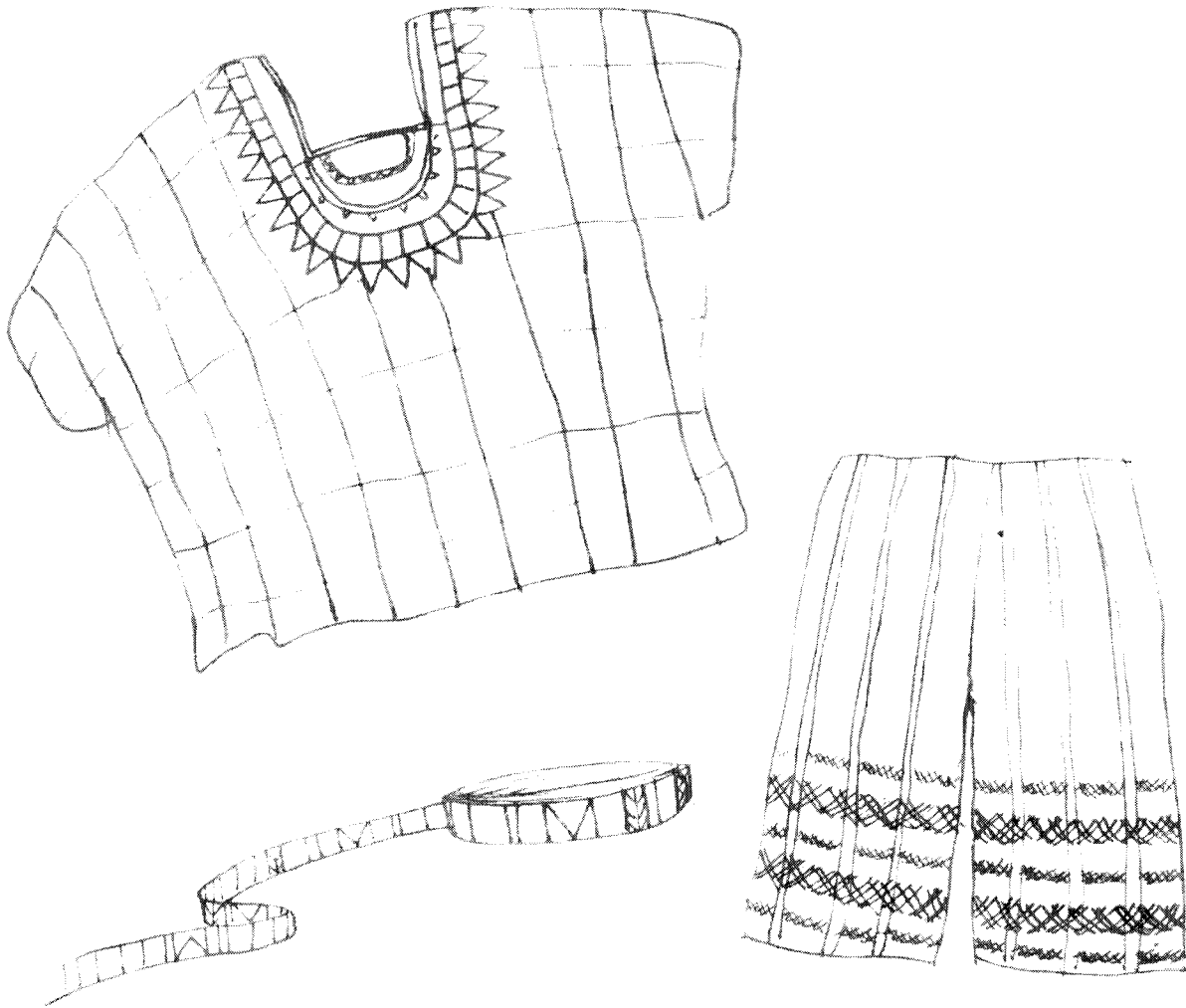

¿Naq chi re ma k'o ta runaatuu' ja naquun pa taq q'eequ'm?
¿Naq qas nok wi' ja runaatuu' naquun chi qe?
¿Jani' k'a rajlaal ala' ja runaatuu' roochooch Q'eteb'al Tziiij?
¿Naq chi re ma keej ta runaatuu' jun winaq?

Tawila' naq k'a...

Toq noqok chi paam, oxi' noq ok wi'
Toq k'a noqeel to, xa juun noqeel to wi'.

¿...Naq k'aari'?

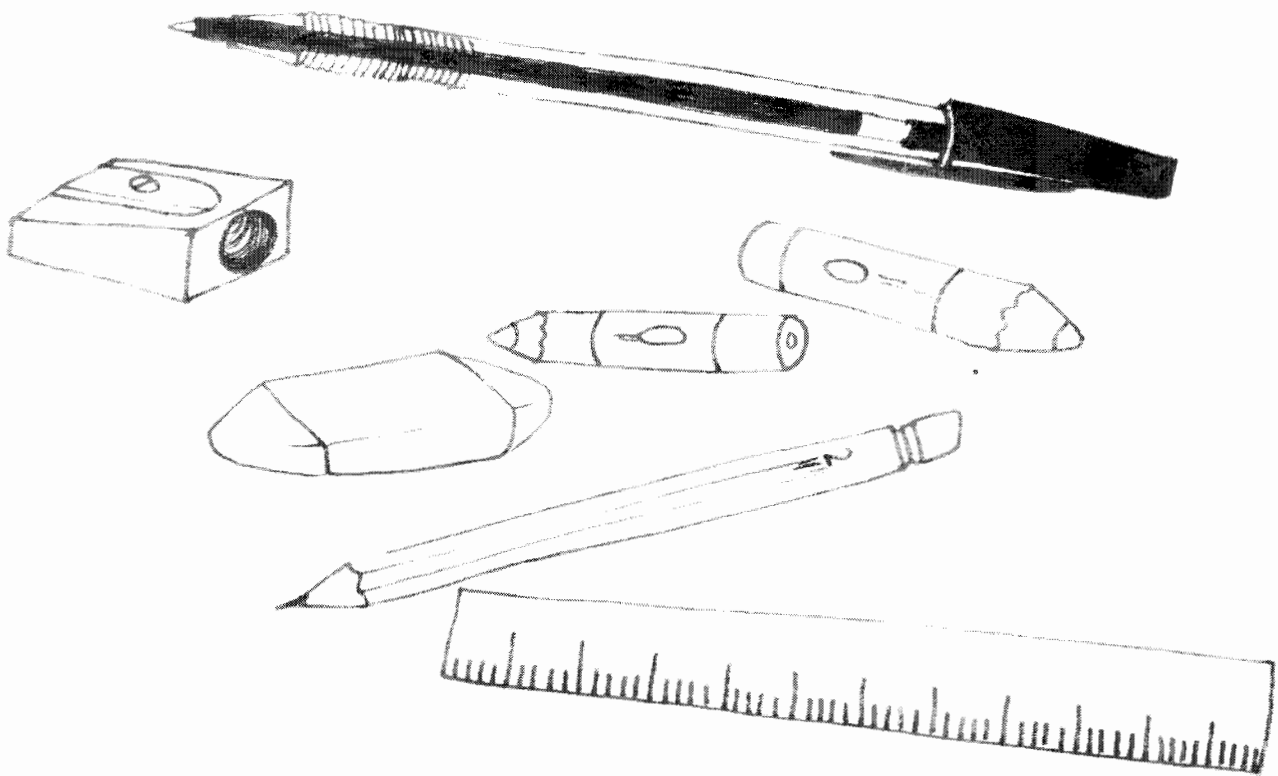

¿B'aar k'o wi ruuchii' ja tziyaq qas neqaakoj?
¿Naq nqaab'an chi rukojiik chi jujunaal?
¿Naq k'a nqaab'an chi relisaxiik?

Tawila' naq k'a...

Ja chi ma k'o ta pa ruuwach maxko' nka'yi,
Ja chi ma k'o ta rupalaj, qas ch'ujt ruutza'm,
Ja chi ma k'o ta ruuq'a', maxko' ntz'ijb'aani.

¿...Naq k'aari'?

¿Takanoj chik julee' naquun ja k'o pa ruuwach, xa xa ma tika'yi?
¿Naq chik julee' naquun k'o ruuq'a'?
¿Naq qas nok wi' ja ri aaq'a'?

LA AWOJTAQ ATAT...

NAQ KEEWACH JA RI EE OJEER TAQ CH'UU'

Kib'aniikil

kiki'iil

kib'oniil

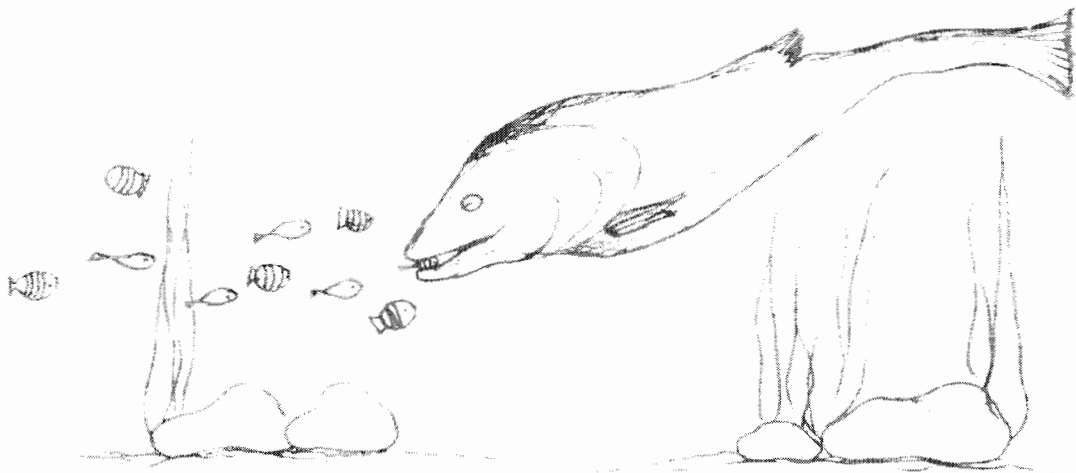
Tapeeska

Kaqiix

Tz'uquy

Xa xa xek'isi, saqataq ch'uu' xe'ultijowi...
... q'aniij ma utz ta wi' naayoj ruuwi' ruuq'a' ja ri Ajaaw...

¿Naq keewach ja ch'uu' kaamiik?

¿Naq kib'aniik chi ki jujunaal?

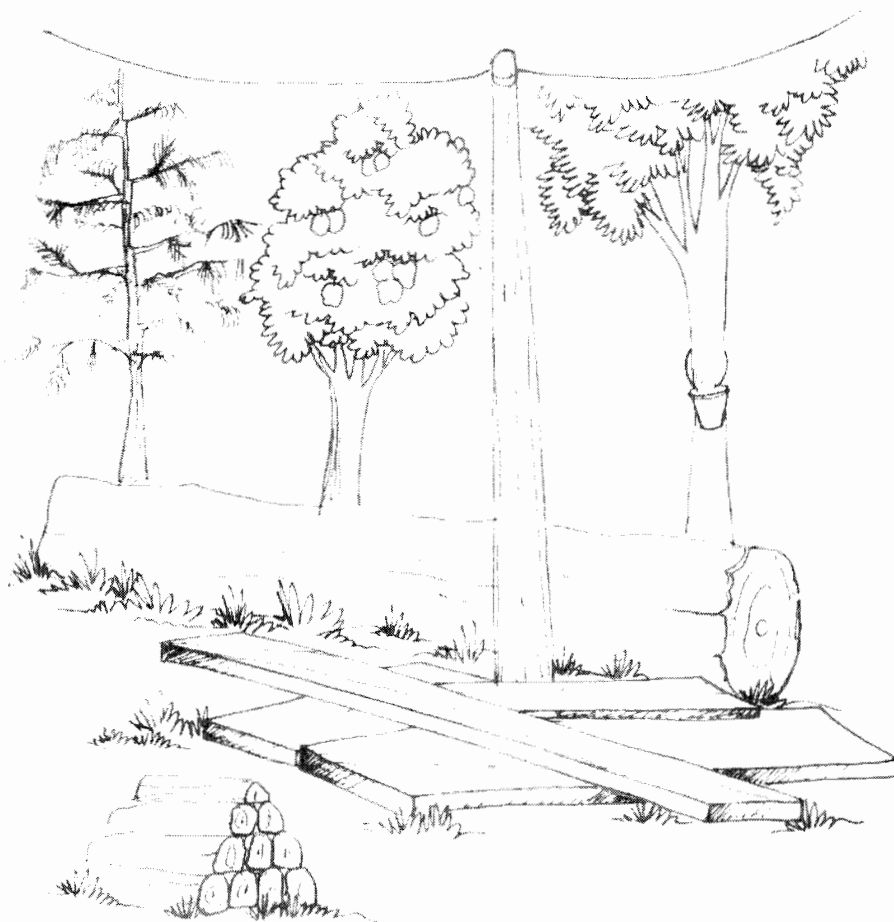
¿Jani' nb'aan chi rusamajixiik ja rutzakiik ch'uu'?

¿Naq nk'a'tziini ngaab'an chi ma kek'isi ja ch'uu' pa ya'?

LA AWOJTAQ ATAT...

NAQ QAS NOK WI' JA CHEE'

Tza'j: maloo naq'ayi; nok raqan taq jaay, raqan taq koraal.
Atz'a'l, po'j: maxko' ruuxaaq, nqaya'b'ej rachooq'aaq' uleew.
Kowalaj chee', kaqk'ix, uk'a', nima': rixiin sii'.
Ooj, kape, aranxax, lamunax: ntii ruuwach.
K'isiis, chaj, q'anooj: b'anib'al taq teem, tz'alam.
Totol: ja rii nkooj ximib'al taq koraal owi ko'k.

- Tacholo' na k'a naq rub'ajniik chi jujunal ja chee'.
¿Naq chi chee'aal ee okinaq ja naquun pa taq jaay?
¿Naq nik'a'tziini nkeeb'an ja choyol taq chee', chi ma tik'isi ja chee'?

LA AWOJTAQ ATAT...

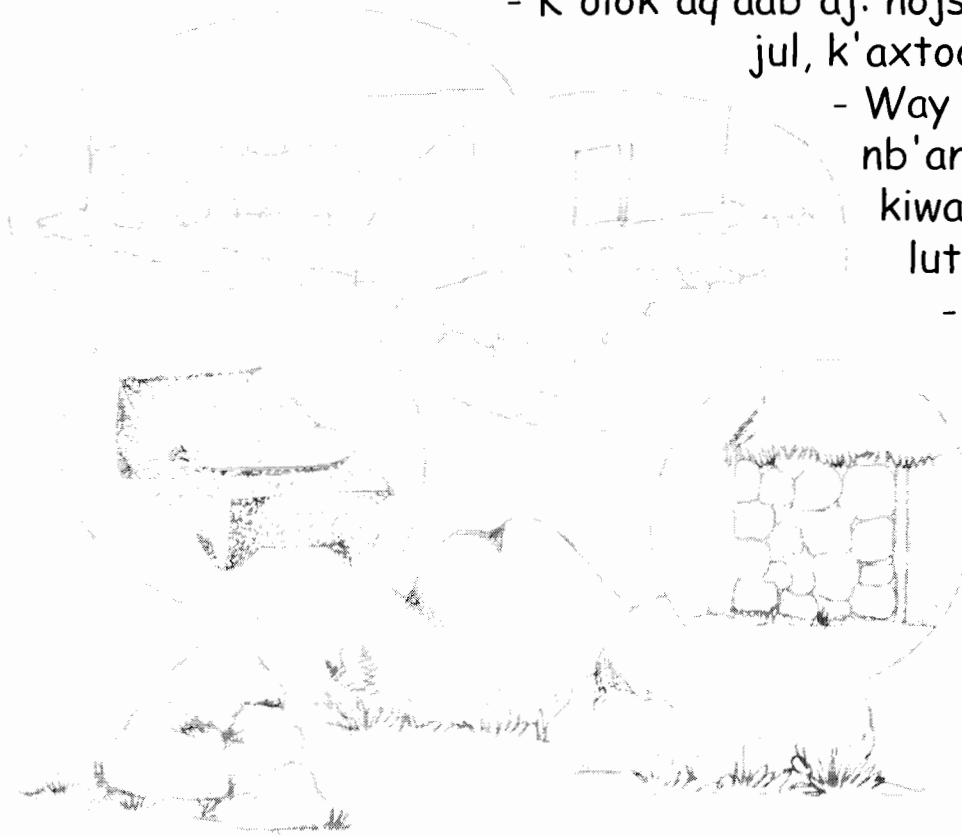
NAQ QAS NOK WI' JA RI AAB'AJ

- Kiley taq aab'aj: kaa', k'ulub'a't, raqan taq jaay qas nok wi'.
- Raal aab'aj, paq'on aab'aj: rutz'ulib'al jaay, paraaj taq jaay nok wi'.

- K'olok'aq aab'aj: nojsab'al taq
jul, k'axtoon ne'ok wi'.

- Way aab'aj:
nb'anab'ex
kiwa'b'al ajq,
lutz'ub'al ya'.

- Rax aab'aj:
nok
ratz'ib'a'liil
ruuwach
taq xaan.

Tawojtaqiiij ja jun ti nuk'uuj tziiij ri', Aq'ab'al tz'ib'ayoon:
AAB'AJ

"Ma ee meemaa' ta ja taq aab'aj,
xa jiik kik'oloon ja kitzijob'al"

LA AWOJTAQ ATAT...

NAQ QAS NE'OK WI' JA CHIKOPII'

Piich': wi pan awixkon noq' wi', ruk'ayewaal nuub'ij opoon.

Waakax: ja rutz'uumaal nb'anab'ex xajajh'

Siya: neruuchap ch'oyaa' ja neetijo ixiim.

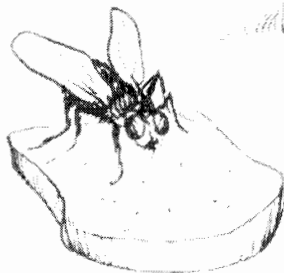
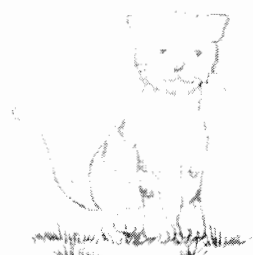
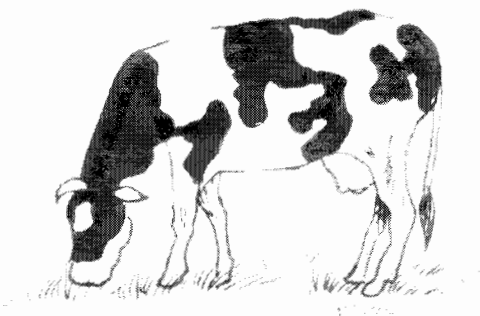
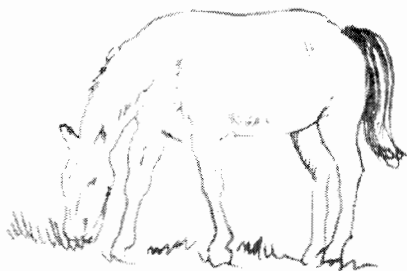
Xpeq: neruumol juut chi riij taq ichaaj.

Jaan: nk'utub'eej chi k'a oq tz'iilaa' na.

Xkin: Nuuya' opoon rub'i'xiik jun kamik.

Keej: nrijqaj qijqa'm.

Tz'i': nuchajij jaay.

- Tacholo' na k'a naq qas kisaamaaj juulee' chik chikopii': tz'ikin, k'uch, juut...
- ¿Naq nuub'an ja wi neqakamisaaj?

NAQ NUUB'AN...

Jawi ne'aak'aq k'uch tza'n aab'aj... ma tib'e aak'aay toq
natri'jixi.

Jawi naaraq' tukub'al riikiil... xa at raq'arichii' nateeli.

Jawi nattz'ub'e' pa ruuchii' jaay...

Jawi naak'ut ixkong'a'....

Nloke' ruuwi' aaq'a'.

Jawi naachap

ruujeey tz'i'...

natok sajq'oor.

Ja k'a wi

naachap ruujey

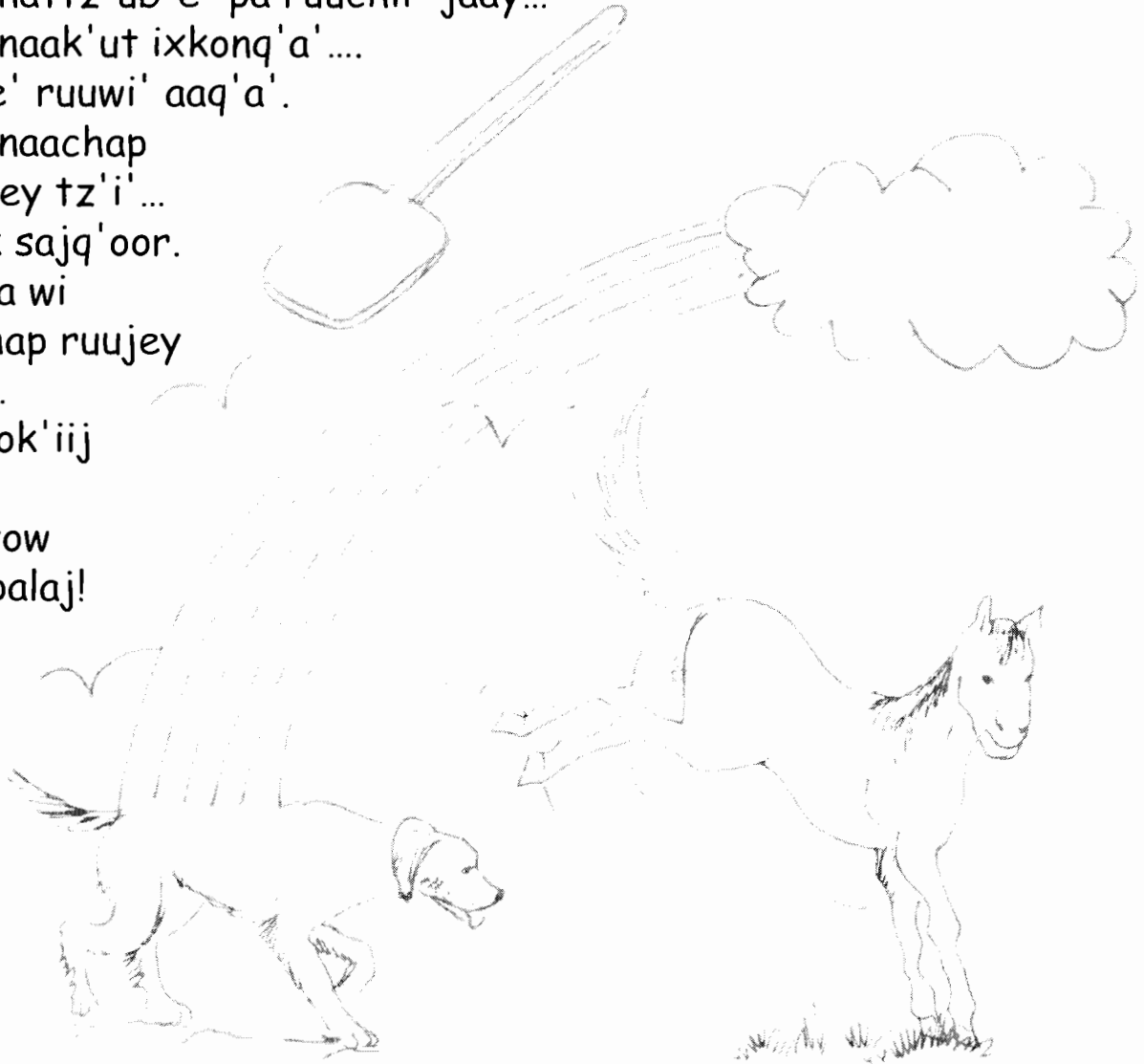
keej...

i Nupok'ij

kaan

rukayow

chi apalaj!

¿Naq chi taq tziijaal ak'axan atat ja ma utz ta naab'an?

¿Naq nok wi k'aala' ja jule' taq tziij le'?

B'AAR ELENAQ TO WI' JA B'I'AAJ

Piich', quluq, pi'y, ch'ok: chi re ja keequl toq ne'ooq'i.

K'aq: rumaal nk'aqiya' rii' toq nb'ijni.

Ajsaqaxiik': rumaal ja saq ruuxiik'.

Juut: rumaal nuuju' rii' nb'ijni.

¿Naq chik juulee' awojtaq atat?

¿Tawinaqirisaj chik na k'a juulee' b'i'aaaj atat.

Esta publicación fue impresa en los talleres gráficos de Serviprensa S.A. en el mes de noviembre de 2003. La edición consta de 1000 ejemplares en papel bond 80 gramos.

